

Cerkiew św. Mikołaja

Współrzędne: Szerokość - 52.703162, Długość - 23.851211

Pierwsza cerkiew mająca za patrona **św. Mikołaja Cudotwórcę** została wybudowana w 1853 roku. Drewniana świątynia stała obok obecnej świątyni od jej północnej strony. Nie była to jednak udana realizacja bo po zaledwie trzydziestu latach stan jej był opłakany. Przechylona na bok musiała być podparta drągami aby zapobiec całkowitej katastrofie. Taką zasał ją 11 grudnia 1885 r. wielki książę Michał Mikołajewicz i po powrocie do Petersburga rozpoczął starania o przyspieszenie budowy nowej, murowanej świątyni. Chylącą się ku upadkowi cerkiew rozebrano; materiał z niej przekazano parafii prawosławnej w Puchłach, gdzie wykorzystano go przy budowie kaplicy cmentarnej.

Budowę cerkwi, zaprojektowanej przez wileńskiego architekta Pimienowa, rozpoczęto wkrótce po ruszeniu prac budowlanych przy pałacu. 20 sierpnia 1894 r. budowę wizytował fundator świątyni-car Aleksander III. Wyświęcenie nowej cerkwi, uznanej w owym czasie za najpiękniejszą w całej grodzieńskiej gubernii, nastąpiło 22 stycznia 1895 r. Nową cerkiew zbudowano na planie krzyża greckiego z czerwonej cegły, wyrabianej na miejscu przez sprowadzonego z Górnego Śląska Niemca Juliusza Karola Millera. Posadowiono ją na fundamencie z ciosanych kamieni wyszukanych i zwiezionych z Puszczy Białowieskiej. Świątynię zwieńczyły dwie kopuły, z których jedną przeznaczono na dzwonicę. Do pokrycia dachu użyto blachy pomalowanej na czarno.

Na szczególną uwagę zasługuje **ikonostas**, wykonany z chińskiej porcelany i ołtarze ozdobione japońską majoliką sprowadzone z Petersburga (obecnie jest to jedyny tego typu zabytek w Polsce). Ostatecznie prace przy budowie i wystroju ukończono w 1897 r., przed wizytą w Białowieży następcy Aleksandra III, cara Mikołaja II.

Od 1915 do końca 1918 roku teren Białowieży znajdował się pod okupacją II Rzeszy Niemieckiej. W sierpniu 1915 r. prawosławna ludność Białowieży została zmuszona do ewakuacji w głąb Rosji. Wywieziono wtedy większość wyposażenia cerkwi, w tym dzwon o wadze 125 kg, którego donośny głos docierał, przy sprzyjających warunkach atmosferycznych, nawet na obrzeża Puszczy Białowieskiej. Trafił on do Niżnego Nowogrodu. Podobno dzisiaj jest eksponowany w muzeum dzwonów. Ikonostas został pozbawiony ikon oraz wrót carskich i diakońskich.

W okresie międzywojennym wyremontowano świątynię, która na szczęście ocalała. Uzupełniono jej skrajnie biedne wyposażenie. Zakupiono nowy, nieduży dzwon. W 1938 r. Parafianie ofiarowali też cztery cenne ikony.

Niestety II wojna światowa już pierwszego dnia przyniosła cerkwi tragiczne wyniki. 1 września 1939 r., wczesnym rankiem, nad Białowieżą pojawiły się dwa samoloty niemieckie. Jeden z nich zrzucił kilka bomb, z których dwie trafiły w cerkiew. Jedna eksplodowała wewnątrz świątyni, druga na zewnątrz, tuż przy fundamencie. Całkowitemu zniszczeniu uległa ściana północna z przyległym sklepieniem.

Cerkiew św. Mikołaja

W pozostałych sklepieniach powstały znaczne pęknięcia. Wszystkie okna i drzwi, łącznie z ramami i framugami, zostały wyrwane. Rozpryskujące się odłamki bomby zniszczyły w 50% ikonostas. Zburzone zostały także cztery piece berlińskie i jeden zwykły, wzmocniony metalem. Z dzwonnicy i dachu skrzydła południowego spadły metalowe krzyże. Władza radziecka, która wówczas była okupantem nie pozwoliła na odbudowę świątyni. Za to w czasie okupacji niemieckiej zgodę na przeprowadzenie remontu po wielu staraniach proboszcza wydał ponoć sam Herman Goering. Prace remontowe trwały od 1 czerwca 1943 do 17 października 1943r.

Niestety w czasie niemieckiej okupacji teren świątyni był świadkiem licznych egzekucji okolicznej ludności. Na rosnących u wejścia na plac cerkiewny drzewach, umieszczano szubienice i wieszano skazańców. Spędzani na każdą egzekucję, mieszkańcy Białowieży musieli oglądać tę okrutną ceremonię. Ogółem stracono w ten sposób ponad 90 osób. Po wojnie poddana kapitalnemu remontowi i sukcesywnie uzupełniana nowym wyposażeniem białowieska cerkiew odzyskała swój piękny wygląd, który dzisiaj możemy podziwiać.

Cerkiew wpisana do rejestru zabytków pod nr. 321 z 18.08.1969